

LGBTİ məsələləri üzrə məlumat vərəqəsi

İrəqliyə və
DÖZÜMSÜZLÜYƏ QARŞI
AVROPA KOMİSSİYASI

(ECRI)

ECRI KATİBLİYİ

European Commission
against Racism and Intolerance

ECRI
Commission européenne
contre le racisme et l'intolérance

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Lütfen nəzərə alın ki, hazırkı sənəd tərcümədir. Hər hansı şübhə olduğu təqdirdə ingilis və fransız dillərində olan orijinal versiyalara istinad edilməlidir.

This document was translated with the support of the EU and Council of Europe regional project “Strengthening access to justice through non-judicial redress for victims of discrimination, hate speech and hate crimes in the Eastern Partnership”.

1 mart 2021-ci il

LGBTİ¹ MƏSƏLƏLƏRİ ÜZRƏ MƏLUMAT VƏRƏQƏSİ

Bu məlumat vərəqəsi ECRI Katibliyi tərəfindən LGBTİ məsələləri üzrə ECRI İşçi Qrupu ilə sıx əməkdaşlıq çərçivəsində hazıranıb.² Məqsəd ECRI-nin seksual oriyentasiya, gender kimliyi və cinsi əlamətlər məsələlərində əsas standartlarını təqdim etməkdir.³

Mündəricat

GİRİŞ	4
Normativ-hüquqi baza	5
Ümumi prinsiplər	5
Cinayət qanunu	5
Mülki və inzibati hüquq	5
Birgə yaşayış və evlilik haqqında qanunvericilik	5
Gender mənsubiyyətinin tanınması və cinsin dəyişdirilməsi haqqında qanunvericilik	6
Sığınacaq haqqında qanunvericilik	6
Məlumatların toplanması, araşdırma və siyasət mexanizmi	6
Məlumatların toplanması və araşdırma	6
Milli strategiyalar, fəaliyyət planları və ya proqramlar	7
Profilaktika	7
Məlumatlılığın artırılması	7
Təhsil	8
Peşəkarlar üçün təlim	8
Müdafiə	9
Adekvat səhiyyə xidməti, fiziki toxunulmazlıq və bədənin toxunulmazlığı hüquqları	9
Sərbəst toplaşmaq hüququ	9
Dövlət orqanları, başqa səlahiyyətli orqanlar və institutların öhdəlikləri	10
Hakimiyyət orqanları	10
Parlamentlər, siyasi partiyalar və liderlər	10
Dini qurumlar	10
KİV	10
İstintaq, cinayət təqibi və prosesual hüquq tədbirləri	11
Hüquq bərabərliyi orqanları	12

GİRİŞ

- 2013-cü ildə beşinci ölkə monitorinq dövrünü başlatdığı vaxtdan bəri ECRI ölkə üzrə monitorinq işi kontekstində LGBTİ fərdlərinə qarşı dözümsüzlük və ayrı-seçkilik məsələləri ilə məşğul olmuşdur. ⁴ 2010-cu ilin mart ayında Avropa Şurası çərçivəsində ECRI, Nazirlər Komitəsi tərəfindən [Üzv dövlətlərə seksual oriyentasiya və ya gender kimliyi zəminində ayrı-seçkiliklə mübarizə tədbirləri barədə CM/Rec\(2010\)5 sayılı tövsiyəyə](#) əməl etməklə bu işlə məşğul olmağa təşviq edilmişdir. ECRI LGBTİ fərdlərinə qarşı dözümsüzlük və ayrı-seçkiliklə mübarizə işində Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasını təfsir edən, inkişaf etməkdə olan presedent hüququnu, Nazirlər Komitəsinin tövsiyələrini, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının qətnamələrini əsas götürür. O, eyni zamanda İnsan hüquqları üzrə Komissar və Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsinin müvafiq tövsiyələrini və qərarlarını nəzərə alır.
- Lakin, ECRI özünü sadəcə bu üç mənbə ilə məhdudlaşdırmamışdır, çünki onun rolu həmçinin ayrı-seçkiliyə, LGBTİ fərdləri daxil olmaqla, azlıqların xaric olunmasına və ya hətta təqib olunmasına gətirib çıxara biləcək siyasət və praktikaları qiymətləndirməkdən, onlara diqqət yönəltməkdən, belə praktikalara son verilməsi üçün təkliflər verməkdən, dözümsüzlük və ayrı-seçkiliyə qarşı müdafiəni təmin etməkdən ibarətdir.
- ECRI-nin üzv dövlətlərə monitorinq səfərləri nəticəsində irəli sürdüyü tövsiyələrə əsaslanan bu məlumat vərəqəsinə davam edən iş kimi baxılmalıdır və o, müfəssəl hesab edilməməlidir, belə ki ECRI gələcəkdə, xüsusilə yeni texnologiyalar və yeni cavab tədbirləri tələb edəcək başqa yeniliklər səbəbindən yeni problemlərlə üzləşə bilər. Bundan əlavə, ECRI-nin tövsiyələri Avropa Şurasının müvafiq standartları və başqa beynəlxalq standartlardan ayrı hesab edilməməlidir.⁵
- Eyni zamanda yadda saxlamaq lazımdır ki, ECRI tövsiyələrinin xarakteri, hüquqi konteksti və siyasət sahələri sözügedən ölkələrdəki şəraitdən, əlaqədar LGBTİ icmasının segmentindən asılı olaraq əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənə bilər.

Normativ-hüquqi baza

Ümumi prinsiplər

1. Hakimiyyət orqanları, xüsusən LGBTİ fərdlərinin həyatın bütün sahələrində bərabərlik və ləyaqətlərinin qanunda müəyyən edilməsi məqsədilə qanunvericilik layihələrini və ya mövcud qanunlara düzəlişləri Parlamente təqdim etməklə, bu fərdlərə qarşı dözümsüzlüyün qəbul edilməz olduğuna dair aydın mesaj verməlidirlər.⁶

Cinayət qanunu

2. ECRI-nin 7 sayılı Ümumi tövsiyəsinə əsasən, seksual oriyentasiya, gender kimliyi və cinsi əlamətlər dözümsüzlük və irqçiliyə qarşı mübarizə məqsədi daşıyan cinayət qanunu müddəalarına birmənalı şəkildə daxil edilməlidir. Bununla əlaqədar olaraq cinayət qanunu effektiv, proporsional və çəkindirici sanksiyalar nəzərdə tutmalıdır. Eyni zamanda, fiziki şəxsə və ya şəxslər qrupuna seksual oriyentasiyaları və ya gender kimlikləri (yaxud cinsi əlamətləri) zəminində ictimai təhqir, ictimai diffamasiya və təhdidlər cinayət hüququnun pozuntusu olaraq göstərməlidir. Bundan əlavə, LGBTİ-fobiya motivinin hər hansı adi hüquq pozuntusu üçün ağırlaşdırıcı hal təşkil etdiyi aydın müəyyən edilməlidir.⁷
3. Seksual oriyentasiya, gender kimliyi və cinsi əlamətlər nifrət nitqinə aid cinayət qanunvericiliyinə də qadağan edilmiş səbəblər kimi daxil edilməlidir. Hakimiyyət orqanları belə qanunvericiliyi qəbul edən və ya onlara düzəliş edən zaman ECRI-nin 7 və 15 sayılı Ümumi tövsiyələrindən ilham almalıdırlar.⁸

Mülki və inzibati hüquq

4. Seksual oriyentasiya, gender kimliyi və cinsi əlamətlər ayrı-seçkilik əleyhinə mülki və inzibati qanunvericiliyə və nifrət nitqi ilə mübarizə haqqında qanunlara qadağan edilmiş səbəblər kimi daxil edilməlidir.⁹ Bu kontekstdə hakimiyyət orqanları belə qanunvericiliyi qəbul edən və ya onlara düzəliş edən zaman ECRI-nin 7 və 15 sayılı Ümumi tövsiyələrindən ilham almalıdırlar.¹⁰
5. Hakimiyyət orqanları seksual oriyentasiya, gender kimliyi, cinsi əlamətlər zəminində ayrı-seçkilik haqqında şikayətlər mülki və ya inzibati məhkəmələr qarşısına çıxarıldıqda sübut etmə yükünün bölüşdürülməsi prinsipini qanuna daxil etməlidirlər.¹¹

Birgə yaşayış və evlilik haqqında qanunvericilik

6. Hakimiyyət orqanları eyni cinsə mənsub şəxslər üçün yaşadıkları sosial reallıqla əlaqədar praktik problemlərin həllinə çalışmaq məqsədilə, hər hansı növ ayrı-seçkiliyə məruz qalmadan münasibətlərinin rəsmi və hüquqi qaydada tanınması və qorunması imkanı verən normativ-hüquqi bazanı təmin etməlidirlər. Hakimiyyət orqanları eynicinsli evli şəxslərə tətbiq edilən

qaydalarda hər hansı fərqi obyektiv və əqlabatan səbəbinin olub-olmadığını araşdırmalı və belə əsaslandırılmamış fərqləri aradan qaldırmalıdır.¹²

Gender mənsubiyyətinin tanınması və cinsin dəyişdirilməsi haqqında qanunvericilik

7. Hakimiyyət orqanları müvafiq Avropa Şurası standartlarından ilham almaqla, transgender fərdlərin adlarının və cinslərinin dəyişdirilməsini açıq şəkildə tənzimləyən qanunvericilik qəbul etməli, cinsin dəyişdirilməsi və rəsmi qaydada tanınması prosedurları üçün aydın təlimatlar müəyyən etməlidir. Belə qanunvericilik fərdin cinsinin dəyişdirilməsinin tam hüquqi tanınmasına zəmanət verməli, şəxsi sənədlərdə (şəxsiyyət vəsiqəsi, diplom, iş yerindən arayış daxil olmaqla) gender markerləri daxil olmaqla, gender dəyişikliklərinin sürətli, şəffaf və əlçatan qaydada, cinsin dəyişdirilməsi üçün cərrahiyyə əməliyyatı tələb olunmadan tətbiq edilməsinə imkan verməlidir. Bənzər qaydada, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququna, Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsinin müvafiq qərarlarına uyğun olaraq, fərdlərin ilkin qeydiyyatlarından fərqli cinsdə tanınmasını təmin edən qanunvericiliyə hüquqi tanınmanın ilkin şərti kimi cinsin dəyişdirilməsi üçün cərrahiyyə əməliyyatı, ağır hormonal müalicə, sterilizasiya, boşanma və ya ekstensiv psixoloji müayinə kimi hər hansı tələb daxil olmamalıdır.¹³
8. Hakimiyyət orqanları belə qanunvericilik layihəsi hazırlanan zaman LGBTİ fərdlərini təmsil edən təşkilatları prosesə cəlb etməli və hüquq bərabərliyi orqanlarının fikirlərini nəzərə almalıdırlar.¹⁴

Sığınacaq haqqında qanunvericilik

9. Hakimiyyət orqanları qanunvericiliyə elə düzəliş etməlidirlər ki, vətəndaş olduqları ölkədə seksual oriyentasiyasına və ya gender kimliyinə (yaxud cinsi əlamətlərinə) görə təqibin qurbanı olmaq təhlükəsi ilə üzləşən hər kəsə qaçqın statusu verilə bilsin.¹⁵

Məlumatların toplanması, araşdırma və siyasət mexanizmi

Məlumatların toplanması və araşdırma

10. Hakimiyyət orqanları LGBTİ icmasının üzvlərinin əziyyət çəkdikləri ayrı-seçkilik və ya dözümsüzlüklə (bu icmaya qarşı nifrətdən irəli gələn təhqir formaları daxil olmaqla) əlaqədar məlumatların toplanması üçün əhatəli və etibarlı sistem yaratmalıdırlar. Toplanan məlumatlara LGBTİ fərdlərinə qarşı törədilən, polisə şikayət edilən nifrət nitqi və zorakılıq hallarının hər hansı konkret qərəz motivasiyası, eləcə də məhkəmə orqanları tərəfindən görülən sonrakı tədbirlər daxil edilməlidir. Bu məlumatlar ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Bu baxımdan onlar ECRI-nin 15 saylı Ümumi siyasət tövsiyəsindən ilham alaraq, həmçinin hüquq bərabərliyi orqanlarının, başqa insan hüquqları institutlarının və müvafiq QHT-lərin səriştəsinə əsaslanaraq, nifrət nitqi haqqında

şikayətlərin kifayət qədər verilməməsi problemini həll etmək üçün aktiv tədbirlər görə bilərlər.¹⁶

11. Hakimiyyət orqanları LQBTİ fərdləri, onların həyat şəraiti, eləcə də onların qurbanı ola biləcəyi ayrı-seçkilik və dözümsüzlük haqqında araşdırma və sorğular aparmalı və bu zaman məxfilik, dərk edilən razılıq, fərdin özünü konkret bir qrupun üzvü kimi könüllü olaraq eyniləşdirməsi prinsipini qorumalıdırlar.¹⁷

Milli strategiyalar, fəaliyyət planları və ya proqramlar

12. Hakimiyyət orqanları LQBTİ icmasını təmsil edən təşkilatlarla birlikdə LQBTİ fərdlərinin başqaları ilə bərabərlik şəraitində yaşamalarını təmin etmək məqsədi daşıyan milli strategiya və/və ya fəaliyyət planı (yaxud əhatəli proqram) hazırlamalı, qəbul etməli və icra etməlidirlər. LQBTİ fərdləri üçün nəzərdə tutulan bu strategiya və/və ya fəaliyyət planı, yaxud proqram ya ayrıca bir siyasət sənədi, ya da ayrı-seçkiliklə mübarizə haqqında milli strategiya və ya planın bir hissəsi kimi qəbul edilməli, LQBTİ fərdlərinin ayrı-seçkilik, nifrət nitqi və zorakılığa qarşı qorunması məqsədlərini, onların həyat şəraiti barədə məlumatlılığın artırılmasını, LQBTİ fərdlərinin başa düşülməsi üçün təbliğatın aparılmasını, onların həyatın bütün sahələrində bərabər rəftar, o cümlədən, təhsil, məşğulluq və sağlamlıq hüquqlarının reallığa çevrilməsini ehtiva etməlidir. Belə bir tədbir Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin CM/Rec (2010) 5 sayılı tövsiyəsindən və başqa mövcud planlardan ilham almalı, eləcə də lazımsınca maliyyələşdirilməlidir. Səlahiyyətli orqanlar arasında koordinasiyanın, LQBTİ QHT-ləri ilə müntəzəm əlaqələrin, fəaliyyət planının bütün layihələrinin sürətlə icra edilməsinin təmin edilməsi məqsədilə LQBTİ məsələləri üzrə nazirliklərarası işçi qrupu təsis edilə bilər.¹⁸
13. Müvafiq hallarda səlahiyyətli orqanlar bu sahədə əhatəli strategiyanın hazırlanmasını qurumlararası xüsusi işçi qrupa həvalə etməklə, LQBTİ fərdlərini hədəfə alan nifrət nitqinə qarşı cavab tədbirlərini möhkəmləndirməlidirlər. Bu qrupa LQBTİ icmalarının nümayəndələri, mümkün dərəcədə KİV təmsilçiləri də daxil olmaqla, müvafiq səlahiyyətli orqanlar, hüquq bərabərliyi orqanları və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları daxil olmalıdır. Bu strategiyada ECRI-nin 15 sayılı Ümumi siyasət tövsiyəsindən effektiv istifadə olunmalıdır.¹⁹

Profilaktika

Məlumatlılığın artırılması

14. Hakimiyyət orqanları cəmiyyətin bütün təbəqələrində LQBTİ fərdlərinə qarşı nifrət nitqi və ayrı-seçkiliyin qadağan olması, bu sahədə mövcud qanun müddəaları və hüquqlar, belə nifrət nitqi halları barədə məlumatın və şikayətlərin təqdim edilməsi prosedurları haqqında məlumatlandırılması və maarifləndirilməsi məqsədilə hüquq bərabərliyi orqan(lar)ı, müvafiq vətəndaş

cəmiyyəti qrupları ilə birlikdə geniş şəkildə məlumatlılığın artırılması kampaniyası təşkil etməlidirlər.²⁰

15. Məlumatlılığın artırılması tədbirlərinə geniş ictimaiyyətin müvafiq cinayət hüquq müddəaları barədə məlumatlandırılmasına yönəlmiş fəaliyyət daxil olmalıdır. Hakimiyyət orqanları həmçinin yeni gələn miqrantlar üçün giriş kurslarına LGBTİ-fobiyanı əhatə edən modulları stigmatizasiyanın qarşısını alacaq şəkildə daxil etməlidirlər.²¹

Təhsil

16. Məktəb, universitet və peşə təhsili müəssisələrinin tədris proqramlarına LGBTİ məsələlərini LGBTİ fərdlərinin əziyyət çəkə biləcəyi dözümsüzlük və ayrı-seçkilik kontekstində əhatə edən bölmənin daxil edilməsi məqsədilə düzəlişlər edilməlidir.²²
17. Hakimiyyət orqanları həmçinin LGBTİ icması ilə məsləhətləşmə şəraitində təhsildə seksual oriyentasiya, gender kimliyi və cinsi əlamətlərdən asılı olmayaraq, qarşılıqlı dözümlülük və hörmətin təbliğ edilməsi üçün tədbirlər görməlidirlər. Bu tədbirlər təhsil sektorunda LGBTİ şagird və tələbələrə qarşı bullinq məsələlərini əhatə etməlidir. Bu zaman LGBTİ məsələləri haqqında məlumatlılığın artırılması, LGBTİ-fobiya stereotipləri və qərəzli önmühakiməylə mübarizə üçün dərslərin yenidən işlənməsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Hakimiyyət orqanları həmçinin seksual oriyentasiya, gender kimliyi və ya cinsi əlamətlərindən asılı olmayaraq, qorxusuz və ya narahatlıq keçirmədən yaşamaq imkanı yaratmaq üçün bütün şagirdləri və tələbələri zəruri məlumat, müdafiə və dəstəklə təmin etməlidirlər.²³ Onlar həmçinin uşaqlara homoseksuallıq barədə məlumatın verilməsini yasaqlayan hər hansı hüquqi qadağanı aradan qaldırmalıdır.^{24,25}
18. Hakimiyyət orqanları bütün məktəbləri şagirdlər, müəllimlər və valideynlər üçün təlimatlar vasitəsilə, bullinq də daxil olmaqla LGBTİ-fobiya insidentlərinin qarşısının alınması, izlənməsi və əleyhinə cavab tədbirlərinin görülməsini nəzərdə tutan siyasət tətbiq etməyə təşviq etməlidirlər. Hakimiyyət orqanları bullinq əleyhinə ümumi tədbirlərdən LGBTİ uşaq və gəncləri kimi həssas icmaların üzvlərinə qarşı bullinq əleyhinə ayrıca qruplar üçün nəzərdə tutulan modulların hazırlanmasına və icrasına keçməlidirlər. Bu müstəvidə hakimiyyət orqanları ECRI-nin inklüziv təhsil haqqında 10 sayılı ümumi siyasət tövsiyəsindən ilham almalı, fəaliyyətlərini LGBTİ fərdləri üzrə mövcud və gələcək milli fəaliyyət planları ilə əlaqələndirməlidirlər.²⁶

Peşəkarlar üçün təlim

19. Müəllimlərə məktəblərdə LGBTİ fərdlərinə qarşı ayrı-seçkilik və dözümsüzlük hallarında qarşı necə davranmalı olduqları, LGBTİ şagirdlərinin başa düşülməsinin və onlara qarşı hörmətin təbliği, bullinqin qarşısının alınması haqqında təlim keçilməlidir. Bu məqsədlə müvafiq təlim materialı hazırlanmalıdır.²⁷

20. Hüquq mühafizə orqanlarının vəzifəli şəxsləri, prokuror və hakimlərə LGBTİ fərdlərinə qarşı nifrət nitqi və LGBTİ fobiyadan irəli gələn nifrət cinayəti barədə müvafiq təlim keçilməlidir. Belə təlimdə əməkdaşlıq edən tərəflər arasında hüquq bərabərliyi orqanları və LGBTİ icması da olmalıdır. Eyni zamanda, təlim fəaliyyətlərinin effektivliyinin yoxlanması üçün təsirlərin qiymətləndirilməsi aparılmalı və zəruri olduqda, düzəlişlər edilməlidir.²⁸
21. KİV sahəsinin peşəkarları üçün də LGBTİ fobiyadan irəli gələn nifrət nitqi ilə mübarizədə hüquq və digər standartlar haqqında təlim təmin edilməlidir.²⁹
22. Bütün digər sahələrin müvafiq peşəkarları (səhiyyə də daxil olmaqla) üçün də LGBTİ məsələləri barədə iş yerində təlim proqramları hazırlanmalıdır.³⁰

Müdafiə

Adekvat səhiyyə xidməti, fiziki toxunulmazlıq və bədənin toxunulmazlığı hüquqları

23. LGBTİ icmasının bezi seqmentlərinin hormonlarla müalicə, cinsin dəyişdirilməsi üçün cərrahiyyə əməliyyatı kimi konkret tibbi ehtiyacları, eləcə də, genderin hüququ baxımdan tanınması, fiziki toxunulmazlıq və bədənin toxunulmazlığı kimi rəddi edilməsi və ya məhrum olunması ayrı-seçkilik təşkil edə biləcək xüsusi hüquqları ola bilər.
24. Hakimiyyət orqanları cinsin dəyişdirilməsi üçün müalicənin transgender fərdlər üçün əlçatan olmasını və xərcinin dövlət sığorta proqramları tərəfindən ödənilməsinə təmin etməlidirlər.³¹
25. İnterseksual uşaqların fiziki və bədənin toxunulmazlığı hüququ effektiv şəkildə müdafiə olunmalıdır. Tibbi cəhətdən zəruri olmayan cinsi “normallaşdırma” əməliyyatı və başqa növ müalicələr uşaq bu qərarın qəbul edilməsində azad və dərk edilmiş razılıq prinsipi, öz müqəddəratını təyin etmək hüququ əsasında iştirak etmək iqtidarında olanadək qadağan edilməlidir. Hələ mövcud olmadığı hallarda hakimiyyət orqanları interseksual fərdlərin zəruri olmayan cərrahiyyə əməliyyatı və müalicələrini qadağan edən qanunvericiliyi yubanmadan qəbul etməlidirlər. Onlar həmçinin interseksual şəxslər və valideynləri üçün məsləhət və yardım xidmətlərinə aşağı qiymətə çıxışı təmin etməlidirlər.³²

Sərbəst toplaşmaq hüququ

26. Hakimiyyət orqanları İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna uyğun olaraq, LGBTİ fərdlərin, aktivistlərin və onların dəstəkçilərinin sərbəst toplaşmaq azadlığı hüququna hörmətlə yanaşılmasını təmin etməlidirlər.³³

Dövlət orqanları, başqa səlahiyyətli orqanlar və institutların öhdəlikləri

Hakimiyyət orqanları

27. Müvafiq səlahiyyətli orqanlar LGBTİ-fobiya ilə əlaqəli nifrət nitqini qınayan ictimai bəyanatlar verməlidirlər. Onlar ictimai xadimləri LQBTİ fərdlərinə qarşı nifrət nitqi əleyhinə çıxışa təşviq etməlidirlər. Onlar həmçinin belə nitqlərin təhdid təşkil edəcəyi dəyərləri möhkəmləndirməyə çalışacaq ictimai xadimlərin operativ reaksiya verməsini təşviq etməlidirlər.³⁴

Parlamentlər, siyasi partiyalar və liderlər

28. Bütün səviyyədə parlamentlər LQBTİ-fobiya xarakterli ifadə və təhqirləri qadağan edən və sanksiya qoyan etik davranış kodeksinə malik olmalıdırlar.³⁵
29. Bütün siyasi partiyalar və siyasi liderlər LGBTİ fərdlərinə münasibətdə dözümsüz ifadələrə qarşı qəti mövqe tutmalı, üzvlərinə və nümayəndələrinə fərdlər və ya onların qruplarını seksual oriyentasiya, gender kimliyi və ya cinsi əlamətlər zəminində hədəf alan alçaldıcı şərtlər verməkdən çəkinməyi, əvəzində hər dəfə təhqiramiz fikirlər söylədikdə onların əleyhinə çıxış etməyi tapşırmalıdırlar.³⁶

Dini qurumlar

30. Hakimiyyət orqanları dini qurumların rəhbərləri ilə onların mənəvi nüfuzundan LGBTİ fərdlərinə qarşı nifrət nitqinin qarşısının alınması və onunla mübarizə üçün necə istifadə ediləcəkləri barədə müzakirə aparmalıdırlar (və onlar nümayəndələrinin fərqli baxışlara malik şəxslərlə hörmətlə rəftar etməsini, alçaldıcı şərtlərdən çəkinməsini təmin etməlidirlər).³⁷

KİV

31. Hakimiyyət orqanları, KİV-in müstəqilliyi prinsipinə sadıq qalmaqla yanaşı, mətbuat, audio və audio-vizual KİV xidmətlərində, eləcə də internet xidmətlərində LGBTİ-fobiya xarakterli nifrət nitqi insidentlərinin izlənməsi üçün effektiv nəzarət orqanları təsis etməlidirlər. Hakimiyyət orqanları KİV xidmətləri üzərində tənظیمçilik orqanlarının LGBTİ-fobiya xarakterli nifrət nitqi və peşəkar jurnalistika standartları və etikasının əlaqədar pozuntuları zamanı xəbərdarlıq etmək, yaxud üzrxahlıq tələb etmək imkanı ilə təmin etməlidirlər. Onlar məlumat mübadiləsi sistemi təsis etməlidirlər və KİV xidmətləri üzərində nəzarət orqanları bu sistem vasitəsilə prokurorlar və məhkəmələr tərəfindən KİV-in monitorinqi fəaliyyətlərini təkmilləşdirmək və optimallaşdırmaq imkanı yaratmaq məqsədilə məhkəmə işləri ilə bağlı paylaşılan məlumatları qəbul etməlidirlər.³⁸
32. KİV-in LGBTİ fobiya xarakterli nifrət nitqi yaydığı məlum olduğu hallarda hakimiyyət orqanları həmin KİV-lə müqavilələrinə yenidən baxmalı, müqavilələri ləğv etməli və ya bir daha yeniləməli, eyni zamanda gələcək

müqavilələrə belə nifrət nitqinin müqavilənin sonlandırılması ilə nəticələncəyi barədə bəndin daxil edilməsini təmin etməlidirlər.³⁹

33. Səyləri mövcud işlərə əsaslandırmaq, yaxşı təcrübələri genişləndirmək məqsədilə nifrət nitqinin qarşısının alınmasına yönəlmiş keçmiş KİV təşəbbüslərinin qiymətləndirməsi aparılmalıdır.⁴⁰

İstintaq, cinayət təqibi və prosesual hüquq tədbirləri

34. LGBTİ fərdlərinə qarşı nifrət nitqi hadisələri hallarında tam istintaq aparılmalı, müvafiq olduqda, məhkəmə qaydasında effektiv təqib həyata keçirilməlidir.⁴¹
35. LGBTİ fərdlərinə qarşı zorakılıq hallarında hakimiyyət orqanları qərəzli motivin mümkün mövcudluğunun istintaqın əvvəlindən etibarən onun tərkib hissəsi olmasını, xüsusilə polis xidmətlərinə aydın təlimat təqdim etməklə təmin etməli və belə motivin mümkünlüyünün məhkəmə icraatları başlayan vaxtdan nəzərə alınmasını təmin etməlidirlər. Polis adi hüquq pozuntularında LGBTİ-fobiya xarakterli motivləri tam nəzərə almaqla, LGBTİ fərdlərinə qarşı zorakılıq hallarını hərtərəfli araşdırmalıdır. Prokurorluq xidmətləri LQBTİ fərdlərinə qarşı bütün zorakılıq hallarında, xüsusilə cinayət qanununun ağırlaşdırıcı hallar haqqında müddəalarının tətbiqinin mümkün olduğuna işarə edən dəlillər mövcud olduğu hallarda istintaqın başladılmasını təmin etməlidirlər. Polis və prokurorluq xidmətləri həmçinin belə hüquq pozuntularının qeydə alınması və istintaqının aparılması barədə məcburi qüvvəyə malik direktivlər qəbul etməlidirlər.⁴²
36. Hakimiyyət orqanları (polis və prokurorluq xidmətləri kimi) irqçi və LGBTİ-fobiya xarakterli insidentlərə qarşı ixtisaslaşmış bölmələr təsis etməlidirlər. Hakimiyyət orqanları polis daxilində belə bölmələr təsis edən zaman hüquq bərabərliyi orqanlarından, müvafiq QHT-lərdən və beynəlxalq təşkilatlardan mütəxəssis rəyi almağa çalışmalıdırlar.⁴³
37. Hakimiyyət orqanları LGBTİ-fobiya xarakterli insidentlərin qurbanlarını və şahidlərini bu hallar barədə məlumat verməyə təşviq etmək üçün addımlar atmalıdırlar. Hakimiyyət orqanları belə hallar haqqında şikayətlərin yetərinçə edilməməsi problemini aradan qaldırmaq məqsədilə polis və LQBTİ icması arasında əməkdaşlığı təkmilləşdirmək üçün inam artırıcı tədbirlər həyata keçirməlidirlər. Bütün polis zabitlərinə LGBTİ-fobiya ilə əlaqəli zorakılığın şikayət edilməsi üçün heç bir rüsumun alınmamalı olduğu barədə dəqiq təlimat verilməlidir; qurbanlar hər zaman müvafiq qaydada məlumatlandırılmalıdırlar. Hakimiyyət orqanları həmçinin LGBTİ-fobiya ilə əlaqəli zorakılıq barədə şikayətlərin verilməsini asanlaşdırmaq məqsədilə LGBTİ icmasının üzvləri və polis arasında dialoqun genişlənməsini təşviq etməlidirlər. Onlar hər hansı nifrət nitqi hadisəsi haqqında şikayətin verilməsini təmin etmək məqsədilə LGBTİ üzrə vətəndaş cəmiyyəti qrupları ilə dialoq qurmalıdırlar (müntəzəm görüşlər və ya dəyirmi masa kimi). Belə əməkdaşlığa həmçinin hər bir rayon polis xidmətində və prokurorluq

xidmətində LGBTİ-fobiya məsələlərinə görə məsul koordinator və ya bu sahədə əlaqəyə məsul şəxsin işə qəbul edilməsi daxildir. Bu koordinatorlar və ya əlaqəyə görə məsul şəxslər bir şəbəkə kimi birlikdə işləməlidirlər, polisin əlaqəyə məsul şəxsi ilə prokurorluq xidmətinin müvafiq şəxsi arasında yaxşı əlaqə olmalıdır.⁴⁴

38. Hakimiyyət orqanları həmçinin hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən törədilən LGBTİ-fobiya xarakterli zorakılıq və ya pis rəftar halları haqqında ittihamların araşdırılması üçün müstəqil olan polisə şikayət xidməti təsis etməlidirlər.⁴⁵ Onlar həmçinin "ictimai əxlaqın qorunması" anlayışının LGBTİ fərdlərinə qarşı nifrətin alovlandırılmasına bəraət qazandırmaq və ya ona göz yummaq üçün istifadə edilməməsini təmin etməlidirlər.⁴⁶

Hüquq bərabərliyi orqanları

39. [ECRI-nin Ölkə səviyyəsində irqçilik və dözümsüzlüklə mübarizə üzrə hüquq bərabərliyi orqanları haqqında 2 sayılı ümumi siyasət tövsiyəsinin](#)⁴⁷ (düzəliş edilmiş versiya) çağırışına uyğun olaraq, hüquq bərabərliyi orqanlarının (ayrı-seçkiliklə mübarizə üzrə müstəqil orqanlar) mandatları seksual oriyentasiya, gender kimliyi və cinsi əlamətlər zəminində ayrı-seçkiliyi əhatə etməlidir.⁴⁸ [ECRI-nin İrqçilik və ayrı-seçkiliklə mübarizə üzrə milli qanunvericilik haqqında 7 sayılı ümumi tövsiyəsi \(düzəliş edilmiş\)](#) də bu kontekstə uyğundur.⁴⁹

¹ Terminlərin tərifləri üçün bax: [Avropa Şurası İnsan Hüquqları Komissarı](#).

² ECRI-nin LGBTİ məsələləri üzrə işçi qrupu 2020-ci ilin iyul ayında gələcək Ümumi siyasət tövsiyəsinin ECRI-nin gələcək illər üzrə yol xəritəsinə müvafiq qaydada hazırlanması üçün zəmin hazırlamaq məqsədilə yaradılmışdır. 4 dekabr 2020-ci il tarixinə olan məlumata əsasən, işçi qrupu aşağıdakı üzvlərdən təşkil olunur: Maykl FARRELL (ECRI-nin İrlandiyaya görə məsul üzvü), Domenika GİDEY BİLDU (ECRI-nin Niderlanda görə məsul üzvü), Marin QURIN (ECRI-nin Moldovaya görə görə məsul üzvü), Kristian JURA (ECRI-nin Rumuniyaya görə məsul üzvü), Neza KOQOVSEK SALAMON (ECRI-nin Sloveniyaya görə məsul üzvü), Maria Daniella MARUDA (ECRI-nin Yunanıstana görə məsul üzvü), Elena MIHAJLOVA STRATİLATİ (ECRI-nin Şimali Makedoniyaya görə məsul üzvü), Kristina PARDALOS (ECRI-nin San-Marinoya görə məsul üzvü) və Aslak SİSE (ECRI-nin Norveçə görə məsul üzvü).

³ ECRI-nin beşinci və altıncı monitorinq dövrləri çərçivəsindəki ölkə hesabatlarında göstərilən tövsiyələr əsasında.

⁴ ECRI ölkə monitorinqinin beşinci dövründə (2013-2018-ci illər) LGBT şəxslərə qarşı və altıncı monitorinq dövründə interseksual şəxslərə qarşı ayrıseçkilik və dözümsüzlüyü araşdırmağa başlayıb. Həmçinin baxın: [Seksual oriyentasiya, gender kimliyi və cinsi əlamətlər \(coe.int\)](#).

⁵ ECRI-nin 25-ci ildönümü münasibətilə 2019-cu ilin sentyabr ayında dərc olunan yol xəritəsində ECRI 5 LGBTİ fərdlərinə qarşı dözümsüzlük və ayrı-seçkiliklə mübarizə üçün yeni Ümumi siyasət tövsiyəsi üzərində işə başlamaq niyyətini bəyan edirdi. (paraqraf 8, bax: <https://rm.coe.int/ecri-roadmap-final-version-/168097e13d>).

⁶ ECRI ölkə hesabatları toplusu, LGBT fərdlərinə aid tövsiyələr (beşinci monitorinq dövrü): <https://rm.coe.int/5th-cycle-ecri-recommendations-on-lgbt-issues/16809e7b66>, §§ 176-180.

⁷ ECRI ölkə hesabatları toplusu, LGBT fərdlərinə aid tövsiyələr (beşinci monitorinq dövrü): <https://rm.coe.int/5th-cycle-ecri-recommendations-on-lgbt-issues/16809e7b66>, §§ 1-25; 190-197.

⁸ Eyni mənbə, §§ 82-89.

⁹ Eyni mənbə, §§ 26-33; 181-189.

¹⁰ Eyni mənbə, §§ 82-89.

¹¹ Eyni mənbə, § 154.

¹² Eyni mənbə, §§ 222-232.

¹³ Eyni mənbə, §§ 198-220; ECRI-nin Serbiyaya aid 5-ci dövr monitorinq hesabatı, §100; ECRI-nin Çex Respublikasına aid 6-cı dövr monitorinq hesabatı. Bununla əlaqədar olaraq bax: Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (AIHM) (2020), [Gender kimliyi məsələləri, məlumat vərəqəsi](#); AIHM, [A. P., Qarson və Niko Fransaya qarşı](#) şikayət nömrə [79885/12](#), [52471/13](#) və [52596/13](#), Məhkəmə qərarı (6.4.2017); Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi 2018: ["Transgender Europe" və "ILGA-Europe" Çex Respublikasına qarşı](#) § 89 və Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin [CM/ResChS\(2018\)9](#) sayılı qətnaməsi.

¹⁴ ECRI ölkə hesabatları toplusu, LGBT fərdlərinə aid tövsiyələr (beşinci monitorinq dövrü): <https://rm.coe.int/5th-cycle-ecri-recommendations-on-lgbt-issues/16809e7b66>, §§ 206.

¹⁵ Eyni mənbə, § 221.

¹⁶ Eyni mənbə, §§ 37-50; 101-111.

¹⁷ Eyni mənbə, §§ 155-175.

¹⁸ Eyni mənbə, §§ 237-260.

¹⁹ Eyni mənbə, §§ 155-175.

²⁰ Eyni mənbə, §§ 51-55.

²¹ Eyni mənbə, §§ 150-152.

²² Eyni mənbə, §§ 56; 268-282; 265-267.

²³ Eyni mənbə, §§ 56; 268-282; 265-267.

²⁴ Eyni mənbə, § 180. Bununla əlaqədar olaraq bax: Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (2017), [Bayev və başqaları Rusiyaya qarşı \(şikayət nömrə 67667/09, 44092/12 və 56717/12\)](#), Məhkəmə qərarı.

²⁵ Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin Bayev və başqaları Rusiyaya qarşı işində qəbul edilən qərara müvafiq qaydada.

²⁶ ECRI-nin İsveçrəyə aid 6-cı dövr hesabatı, §13; ECRI-nin Belçikaya aid 6-cı dövr hesabatı, §19; ECRI-nin Albaniyaya aid 6-ci dövr hesabatı, §11.

²⁷ ECRI ölkə hesabatları toplusu, LGBT fərdlərinə aid tövsiyələr (beşinci monitorinq dövrü): <https://rm.coe.int/5th-cycle-ecri-recommendations-on-lgbt-issues/16809e7b66>, §§ 269, 281-282.

²⁸ Eyni mənbə, §§ 94-100.

²⁹ Eyni mənbə, § 277.

³⁰ Eyni mənbə, § 277.

³¹ Eyni mənbə, §§ 261-264.

³² ECRI-nin İsveçrəyə aid 6-cı dövr hesabatı, §112; ECRI-nin Avstriyaya aid 6-cı dövr hesabatı, §101; ECRI-nin Almaniyaya aid 6-cı dövr hesabatı, §109.

³³ ECRI ölkə hesabatları toplusu, LGBT fərdlərinə aid tövsiyələr (beşinci monitorinq dövrü): <https://rm.coe.int/5th-cycle-ecri-recommendations-on-lgbt-issues/16809e7b66>, § 285. Həmçinin bax: Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (2010), [Aleksyev Rusiyaya qarşı \(şikayət nömrə 4916/07, 25924/08 və 14599/09\)](#).

³⁴ ECRI ölkə hesabatları toplusu, LGBT fərdlərinə aid tövsiyələr (beşinci monitorinq dövrü): <https://rm.coe.int/5th-cycle-ecri-recommendations-on-lgbt-issues/16809e7b66>, §§ 74-78; 57-58.

³⁵ Eyni mənbə, §§ 59-62.

³⁶ Eyni mənbə, §§ 63-67.

³⁷ Eyni mənbə, §§ 79-81.

³⁸ Eyni mənbə, §§ 68-73.

³⁹ Eyni mənbə, §§ 68-73.

⁴⁰ Eyni mənbə, §§ 68-73.

⁴¹ Eyni mənbə, §§ 90-93.

⁴² Eyni mənbə, §§ 114-136.

⁴³ Eyni mənbə, §§ 94-100; §§ 137-146.

⁴⁴ Eyni mənbə, §§ 94-100; §§ 137-146.

⁴⁵ Eyni mənbə, §§ 147-148.

⁴⁶ Eyni mənbə, §§ 90-93.

⁴⁷ 1997-ci ildə qəbul olunub və 2017-ci ildə düzəlişlər edilib, Tövsiyələrin 4b maddəsinə baxın.

⁴⁸ ECRI ölkə hesabatları toplusu, LGBT fərdlərinə aid tövsiyələr (beşinci monitorinq dövrü): <https://rm.coe.int/5th-cycle-ecri-recommendations-on-lgbt-issues/16809e7b66>, §§ 34-36; 233-236.

⁴⁹ 2002-ci ildə qəbul olunub və 2017-ci ildə düzəlişlər edilib.

Photo: Angyalosi Beata/ Shutterstock.com